

75 שנה למערכת הגבורה בכפר דרום בתש"ח: עוד נשוב ונבנר...

1. **רקע: כפר דרום** נמצא באזור נחל גרר, ובו ישבו אבותינו אברהם ויצחק, ובו צווה יצחק אבינו: "גור בארץ הזאת, ואהיה עמך ואברכך, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלו..". (בראשית, כ"ו, ג-ד). אזור זה נמצא בנחלתו של שבט יהודה, ובתקופת המשנה חי בו "רבי אלעזר בן יצחק איש כפר דרום" (גמרא מסכת סוטה כ:). בתקופת הצלבנים שובש שם היישוב לדרום או דרוון. רבי אשתורי הפרחי (לפני כ-750 שנה) מזכיר עיר זו בצינון כי "היא נמצאת במרחק של שתי שעות נסיעה לערך מעזה וכי יש הקוראים לה דרון". השם דרום מופיע בימי הביניים בעיקר אצל הגאוגרפים הערבים, והם מזכירים שהשם הוא צרוף המילים דיר-א-רום. שם זה התקצר לדיר. החיד"א כותב בשנת תקי"ג (1753) בתיאור מסעותיו בארץ: "חנינו במקום הנקרא דיר". לפני כ-150 שנה נוספה המילה "בלאח" שפירושה פרי התמר, כנראה בשל מטעי הדקלים הרבים שניטעו באזור, והמקום נקרא דיר-אל-בלאח.
2. **שיבת ציון:** בשנת תר"צ (1930) הצליח הפרדסן טוביה זיסקינד מילר מרחובות, לרכוש כ-260 דונם של אדמת ביצה ליד דיר-אל-בלאח. הוא ייבש את הביצה, חפר באר, נטע פרדס ומטע תמרים, אולם הכול נהרס ע"י הערבים בפרעות תרצ"ו-תרצ"ט (36-39). בתש"ה, קנתה קק"ל את הקרקע מטוביה מילר, כשמימוש ההתיישבות במקום היה במוצאי יום הכיפורים תש"ז (1946) ע"י גרעין קיבוץ דתי - במסגרת מבצע י"א הנקודות בנגב.
3. **י"א הנקודות בנגב:** לפי החלטת ההנהגה הציונית ומפקדת ה"הגנה" עלו במוצאי יום הכיפורים תש"ז בן לילה אחד אחד עשר נקודות בנגב, כתגובה ל"תוכנית מוריסון" שאיימה על קריעת הנגב מהמדינה העתידית. היישובים עלו בשיטת חומה ומגדל – שעקפה את האיסור הבריטי להקמת יישובים, ואחת מהן הייתה באותו שטח בפאתי דיר-אל-בלאח. גרעין "נתיבות" של בוגרי כפר הנוער הדתי בכפר חסידים, 27 בנים ו-9 בנות בגיל 17-19, קיבלו על עצמם את האתגר להקים קיבוץ דתי במקום. אחד מחברי הגרעין ביטא את רחשי ליבו במכתב: "שאיפתנו היא לישוב ולהפריח את שממות הארץ אשר מאז גלו אבותינו נעזבה והפכה לשממה, יחד עם זה אנו שואפים לבנות את חיינו ברוח התורה והנביאים אותה הרוח אשר ליוותה וחזקה את עמנו במשך שנות נדודים סבל וייסורים". הקיבוץ הצעיר קיבל את השם התלמודי העתיק של המקום: **כפר דרום**.
4. **קיבוץ כפר דרום:** שטח היישוב המצומצם (260 דונם), התקציב הזעום והקושי באספקת המים הקשו מאוד על פיתוח הקיבוץ הצעיר, אולם החברים הצעירים עשו מאמצים עילאיים לפתח את היישוב ולחזקו, ועמדו בכבוד בכל המבחנים הקשים שעמדו בדרכם.
5. **מלחמת העצמאות:**
  - א. **לאחר ההצבעה באו"ם על הקמת המדינה (בכ"ט בנובמבר):** המצב הביטחוני הורע, והחלו התקפות על דרכי התחבורה. חברי כפר דרום ביצרו את היישוב ככל יכולתם, ואף אחד לא העלה בדעתו אפשרות של עזיבה. (למרות שהאזור יועד להיות בתחום המדינה הערבית לפי החלטת החלוקה של האו"ם). חברי כפר דרום בפיקודו של אברהם דימנט ז"ל (המא"ז) נכנסו למשטר חיים של מצור מצור ואש, והצליחו להדוף את כל ההתקפות של הכנופיות הערביות על היישוב.
  - ב. **עצירת הפלישה המצרית עם קום המדינה:** הימים הראשונים של מדינת ישראל היו הקשים והגורליים ביותר מבחינה ביטחונית, כאשר המדינה הצעירה הותקפה מכל הכיוונים ע"י צבאות ערב והכנופיות הערביות. בחזית הדרומית התוכנית של המצרים הייתה להגיע בכוחות גדולים במהירות לתל אביב, וכוחותינו שעמדו בדרכם באותו זמן היו מעטים מאוד. כפר דרום היה היישוב הראשון שעמד בדרכם של המצרים, והוא הותקף כארבעה ימים לפני קום המדינה כדי להכין את הדרך לפלישה צפונית עד תל אביב, במחשבה שכיבושו יערך שעות אחדות בלבד.
  - במשך כחמישה ימים רצופים הותקפה הנקודה הזעירה: לאחר ריכוך כבד של הפגזות צפופות, החלו הסתערויות של משוריינים, טנקים ותותחי שדה ואלפי רגלים. למרות הפגיעות הישירות הרבות ביישוב והנפגעים הרבים כבר ביום הראשון, המשיכו חברי כפר דרום בלחימתם ובלמו את ההתקפה המצרית. לוחמי כפר דרום ניהלו במקום מערכת גבורה מופתית, בעיבוד הצבא המצרי ומניעת כניסתו אל ליבה של מדינת ישראל הצעירה, וזאת עם אמצעי לחימה דלים ביותר, מעט מאוד אוכל ומים, ולמרות שספגו אבדות בנפש. לאחר שהמצרים נכשלו בכיבוש כפר דרום, הם כיתרו את היישוב והמשיכו צפונה, וקומץ המגינים המשיך לעמוד במערכת גבורה עילאית במשך כשלושה חודשים.

- ג. **הפינוי בב' תמוז תש"ח**: למרות המצב הקשה בישוב, רוחם של הלוחמים הייתה איתנה ונחושה להחזיק במקום, ולכן הם כה הופתעו כאשר קבלו את הפקודה לפנות את כפר דרום באישון לילה. (לפני כן נאמר להם כי עומדים להחליפם, ותדהמת המגינים הייתה מוחלטת). אנשי כפר דרום לא ידעו את כל התמונה שהתקבלה במטכ"ל, שלמחרת אמורים המצרים להסתער בכל כוחותיהם על כפר דרום.
- ב-ב' בתמוז תש"ח (8.7.48) נאלצו חברי כפר דרום למלא את פקודת הפינוי שקבלו. תכנון הפינוי ותיאומו מהישוב הנצור והמוקף אויבים היה קשה ביותר, ובנס הצליח. למחרת תקף הצבא המצרי את היישוב הריק, ורק לאחר הפגזה של כ 24 שעות, "כבשו" את הישוב הריק. כך כתב מפקד כפר דרום על הרגשתו ביציאה מכפר דרום: "נעלתי אחרון את השער וליבי דווה עלי מאד. הנחנו במקום תשעה קברים. אחד נהרג בדרך והוכרז נעדר. כשישים נפצעו. יצאנו בתקווה, כי יבוא יום ועוד יתנוסס בזה המקום משק עברי לתפארת, ובנים יספרו על עמידת אבותיהם במבחן ונכדים ישאבו עוז ועצמה ליצירתם בימי שלום." מפקד כפר דרום, אברהם דימנט.
- ד. חלק מחברי כפר דרום הקים את מושב "בני דרום" ליד אשדוד (ביישוב קיימת פינת הנצחה לכפר דרום בתש"ח). **לחיתת כפר דרום בראיה היסטורית**: חוסנו ועמידתו האיתנה של כפר דרום, הפיחו רוח גבורה ביישובי הדרום, שנלחמו במצרים בגבורה גדולה, והצבא המצרי שהתקדם צפונה נבלם בקושי בסביבות אשדוד (גשר עד הלום). קשה לשער כיצד הייתה מוכרעת הלחימה, לולא עמידתה האיתנה של כפר דרום, אם המצרים היו מגיעים כמה ימים קודם לגשר עד הלום, כאשר שום כוח לא היה שם עדיין, בכדי לעצורם בדרך לתל אביב.
- על חשיבות עמידתה של כפר דרום למערכה כולה אמר משה נצר ז"ל (מפקד הגדוד השני של הפלמ"ח): **"ידענו שאם לא תעמוד כפר דרום, והאויב יגיע ליד מרדכי, הרי תל אביב בסכנה. הערכנו את עמידתה העילאית של הנקודה, אשר מילאה תפקיד קשה, ורק ההיסטוריה תדע להעריך נכונה את תרומתה של כפר דרום למלחמת הקוממיות..."**
6. **לאחר מלחמת ששת הימים** נתפס חידוש הישוב ביהודי בכפר דרום כצדק היסטורי. באלול תש"ל (ספטמבר 70) החליטה ממשלת ישראל בראשותה של גולדה מאיר ז"ל על הקמת היאחזות נח"ל בכפר דרום, מתוך מגמה לחדש את היישוב היהודי בחבל עזה. ב"א בתשרי תשל"א עלתה היאחזות על הקרקע, ביוזמתו ועזרתו של משה נצר מפקד הנח"ל (שהיה מפקד הגדוד השני של הפלמ"ח בתש"ח), בתיאום עם אברהם דימנט, מנכ"ל מרכז ישיבות בני עקיבא (מפקד כפר דרום בתש"ח). לאחר מלחמת יו"כ אוזרח המקום, והיה בסיס מעבר ליישובי גוש קטיף.
7. **יישוב הקבע של כפר דרום** במוצאי יו"כ תש"ן (1989), עלה גרעין הקבע וייסד בכפר דרום יישוב קהילתי תורני, מתוך הרגשת המשכיות, כפי שאמר הרב שמעון בירן הי"ד בטכס העלייה לקרקע: "אין זה ישוב חדש. אנו רק חוליה נוספת בשרשרת האהבה היהודית למקום הזה, אנו חובקים ידיים עם נחל כפר דרום תשל"א, שמושיט זרועותיו 19 שנה לאחור, אל הקיבוצניקים של כפר דרום בתש"ז, המביטים בחיבה לרוכש האדמות בתרפ"ט - טוביה מילר, המהווה המשך של אלפי שנות היסטוריה יהודית..." במקום הוקמו חממות, מכון התורה והארץ, מפעל עלי קטיף, ועוד.
8. **מכון התורה והארץ**, עוסק בהעמקת הידע ההלכתי והמדעי של המצוות התלויות בארץ ובהנחלתו לציבור הרחב. הרב שמעון בירן הי"ד, היה ממקימי המכון. המכון יוצר שיתוף פעולה בין רבנים לאגרונומים ומציע לחקלאים דרכים מעשיות לגידול גידולים שונים על פי ההלכה. בהמשך יושם פיתוח המכון לגידול ירק עלים ללא תולעים, והוקם ביישוב מפעל עלי קטיף, ששיווק בכל שנה מיליוני שקיות ירק נקי לבתים בארץ ובחו"ל. בנוסף היו ביישוב חממות חקלאיות.
- מדרשת התורה והארץ** אשר הוקמה בכפר דרום בצמוד למכון התורה והארץ, הייתה מקום מרתק אליו הגיעו רבבות מידי שנה. המדרשה שמה לה למטרה להעמיק את הקשר בין התלמידים וערכי התורה ומצוותיה, ולעם ישראל בארצו. במהלך אירועי האינתיפאדה הראשונה והשנייה, נרצחו חמישה מתושבי כפר דרום הי"ד: דורון שורשן, הרב שמעון בירן - רב היישוב, אפי איובי, גבי ביטון ומירי אמיתי, ואחרים נפצעו. אך תשובתו של הישוב למכות הקשות שספג הייתה בבחינת "בדמיך חיי": הישוב הורחב, מספר המשפחות הוכפל, והוקמו תלמוד תורה, כולל וישיבה גבוהה.
9. **העקירה במסגרת תוכנית "ההתנתקות"**: בי"ג אב תשס"ה נעקר כפר דרום בכאב גדול ותושביו גורשו עם כל תושבי גוש קטיף, גוש שלם של ישובים שמתוך אמונה גדולה הפריחו את השממה ועמדו בגבורה מול התקפות הטרור.
10. **ממשיכים**: חלק מתושבי כפר דרום הקימו את "שבי דרום" (ליד ניר עקיבא מזרחית לגוש קטיף) שבשמו מבטא את האמונה לשוב אל כפר דרום וגוש קטיף. חלק נוסף מתושבי כפר דרום פנו להתיישבות במזרח לכיש - והקימו את הישוב "נטע". (עם מגורשי תל קטיפא). "מכון התורה והארץ" ו"מדרשת התורה והארץ", ממשיכים לפעול בצורה מלאה ב"שבי דרום", ומפעל "עלי קטיף" הוקם מחדש ליד נתיבות, ותוצרתו משווקת בכל הארץ.
11. **הזכירה והצפייה**: גוש קטיף בליבנו תמיד, ואף הוקם גרעין "הביתה" של כ-40 משפחות ובנים ממשיכים ממגורשי כפר דרום החולמים לחזור, ויהי רצון ויהי רצון שיתקיים בנו במהרה - "ושבו בנים לגבולם"!
12. **להרחבה בנושא כפר דרום בתש"ח**: הכתבה: [הקיבוץ שנשכח | ישראל היום](#)
שירו של נתן אלתרמן ["צריך בנגב"](#) השיר בו מתוארת גבורתם של העולים לי"א הנקודות .

מצ"ב: תמונה מהקמת כפר דרום י"א בתשרי תש"ז, רשימת ומפת י"א הנקודות בנגב :

החבר
 עתון פעילי ארץ ישראל
 יום ראשון 10.12.1943

ישובי הנגב נגאלו מבד'דותם

אחד עשר ישובים חדשים בדרום ובנגב

ארץ ישראל כחברה אחת באחד עשר ישובים ערים חדשים כשמות הנגב עם החל פשוט בערבות הנגב אחר עשר מחנות מתיישבים, וסניהם מעדות להאחו בקרקע עברית של הקרן הקימת לישראל, הפחית נערכו והוכנו לכל הפרטים להיאחזות מהירה וחימה כקרקע, לבנין אחד עשר ישובים ערים אשר יחיו את השממה ירחיבו את הישוב רחב פנים לאחים בחסות התנועה החטיבתית הו היתה מלווה מחיות מיוחדת מיוחדת של המפעל הציוני עומד בפניו מדיניות המתאמת להקפיד את הישוב העברי.

המתיישבים עשו דרכם ללא הפרעות הם נוספו ברצון ע"י ערכי הסכימה המתיישבים עשו עמם את המסען ההכרחי הראשון, המסקנות המיועדים לנקודות הישוב היו מסר ממש מראש והוחל מיד בהקמת הנקודות, הוצבו גדרות, אהלים והוחל בהקמת צריטי-מגוריים המתיישבים הביאו עמם כלי עבודה להחליל מיד בהכשרת הקרקע לעיבוד.

ועוד רשימת המסקנות, שבהם נאחו המתיישבים ורשימת הנתיים שעלו על הקרקע:

1) תל-טרומס	11) ארית, חבר הקטנות.
2) בית-עברין	
3) כפר-זבאלה	
4) כפר-מנסרה	
5) מרומים	
6) קלטה	
7) מוטארה	
8) תל-כרם	
9) דר-בלת	
10) דגנור	
11) גרין	
- קטנה, הקבוץ המאוחד	
- גלאון, השומה-צ.	
- אילת, השומה-צ.	
- ספודת ברנבה, הקבוץ המאוחד.	
- נבטים, ארנון, שישב	
- גרין אסיק, הקבוץ המאוחד,	
- הקטנה, הפועל המזרחי.	
- בארות, הקבוץ המאוחד.	
- הפועל המזרחי.	
- נורים, השומה-צ.	
- ארית, חבר הקטנות.	

